

Sortida d'estudi al Pla de Beret i Montgarri (Val d'Aran)

Jesús Burgueño

La Val d'Aran és el *fnisterrae* català. Allà on la catalanitat gosa girar l'esquena al Mediterrani i posar un peu al món atlàntic. És clar que ho fa mitjançant una certa intromissió a casa dels veïns: a l'Occitània gascona. Aquesta comarca singular, tan atractiva per la seva marcada diferència humana i de paisatge respecte de la resta de Catalunya, fou objecte de la sortida de cloenda del curs 2003-2004 de la SCG, el dissabte 12 de juny (amb sortida la tarda del divendres anterior i nit a l'alberg Era Garona de Salardú).

Des d'un punt elevat, a la carretera que connecta el nucli urbà de Vaquèira amb el Pla de Beret, els professors Joan Manuel Soriano, Enric Mendizàbal i Jesús Burgueño van recordar diversos aspectes de la geografia de la vall, del modelat glacial i, en particular, de la intensa urbanització del Naut Aran. L'estació d'esquí de Baqueira-Beret va ser inaugurada l'any 1964; el 1970 comptava amb 14 edificis i 145 habitatges, i onze anys més tard el nombre d'habitatges ja arribava al miler. En tot el terme de Naut Aran, segons el cens de 2001, hi ha 2.668 habitatges no principals, que representen el 83% del total del municipi. Tanmateix, la població resident a Vaquèira continua essent minsina: dels 17 habitants de dret del 1970 només s'ha crescut fins als 127 del 2003.

L'agressiu creixement del sector de Vaquèira sembla no tenir aturador. L'exemple més recent és la nova promoció de 206 apartaments de luxe a la cota 1.500, venuts sobre plànol a compradors barcelonins i madrilenys, fins i tot abans de començar la seva comercialització formal (*La Mañana*, 2-9-04). Els promotors viuen de rendes de la concessió franquista, que permetia la construcció de 18.000 places turístiques a la cota 1.900, al Pla de Beret. El mecanisme és simple: la companyia aconseguia permís per a créixer en sectors bai-

xos a canvi d'ajornar indefinidament la urbanització a més alçada. Els interessos immobiliaris de Vaquèira constitueixen avui dia un cert poder fàctic, amb una significativa capacitat d'influència, en part gràcies a la tradicional aflluència nadalenca de polítics que semblen cercar l'emparedat de la Casa Reial. El resultat d'aquest paradigma d'insostenibilitat és l'extrema congestió patida el Nadal de 2004 en el conjunt de la vall i l'inici de la destrossa de la idíl·lica vall de Ruda. Com a principal solució front al col·lapse circulatori nadalenc es treballa en triplicar la capacitat d'aparcament de Vaquèira, i així es va fent grossa la bola de neu.

També es va comentar una altre tipus d'insostenibilitat de la zona: la derivada del risc geològic que significa la construcció en una zona d'allaus i de morrenes glacials fàcils d'esllavissar. Vam voler girar l'esquena al desori urbanístic amb careta de "cases araneses" amb una passejada per alguns punts emblemàtics del Pla de Beret, visitant en primer lloc la mítica font de la Garona. L'atractiu simbòlic ha fet que hom volgués trobar-hi agermanats els naixements de la Garona i la Noguera Pallaresa, però és clar que des del punt de vista de la longitud, cabal i força erosiva l'afluent principal que dona lloc a la Garona és el riu de Ruda. També vam veure els engolidors i surgències càrstiques excavades en els marbres de l'Orri, i les petjades del gel en el rocam amb forma de llom de balena i amb incisions de còdols i en el transport de blocs granítics arrossegats des del Marimanya.

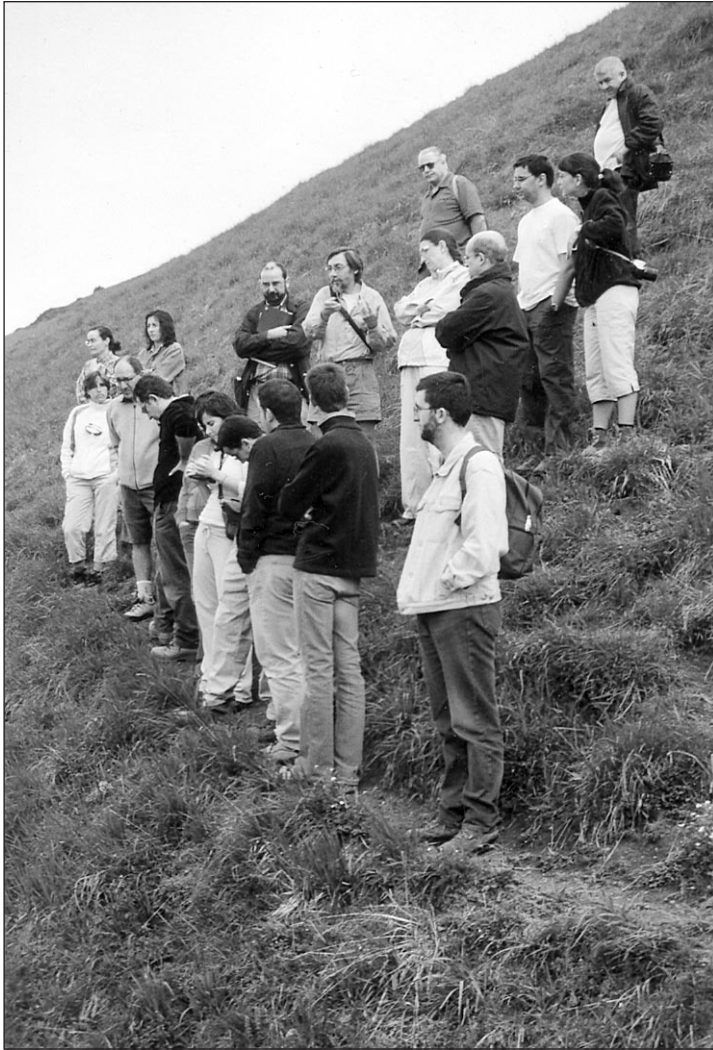
Des del Cap de l'Orri (1.840 m) vam iniciar l'excursió a Montgarri (1.630 m): una agradable passejada de 6 km d'anada i altre tant de tornada. L'anada la férem per la pista de Bonabé que discorre pel cantó obac, a la riba dreta de la Noguera Pallaresa; la tornada transcorregué pel camí vell, per la solana, amb parada per dinar als Prats de Cabau, vora el riu d'eth Horcalh. Els afluents de la Noguera baixaven a l'ample a causa del sobtat desgel que una primavera extraordinàriament perllongada havia retardat.

La visita al poble abandonat de Montgarri o Cases deth Dossau permeté comentar la singularitat històrica d'aquest nucli, on tampoc no va mancar un projecte d'urbanització que hauria malmès aquest paratge incomparable. El santuari de Santa Maria de Montgarri és, de sempre, annex a l'església parroquial de Gessa. Aquesta contrada va pertànyer a Gessa fins que fou venuda a Salardú i Tredòs el s. XVI, i actualment forma part de l'ampli domini forestal i de pastures d'aquests dos pobles, incorporat al Catàleg d'Utilitat Pública amb núm. 297. Tanmateix, el domini dels boscos no afectava per res a l'adscripció parroquial i municipal de cada casa, que venia determinada per l'origen dels primers pobladors, probablement establerts el segle XVII. Així, la majoria de les cases existents a mitjan s. XIX (10) eren parròquia de Salardú; altres dues eren de Tredòs, una era d'Unha i l'hostal era de Gessa. No fou fins 1904 que totes les cases de Montgarri van ser adscrites al santuari i per tant a la parròquia de Gessa. El màxim de població d'aquest nucli es devia assolir vers 1920, quan hi havia 65 habitants de dret a les cases que formaven part del terme Salardú i altres 8 a les que depenien de Tredòs. El cens de 1960 ja només recollia la presència de dos habitants.

El santuari de Montgarri (la primera església data de l'inici del s. XII) té la seva històrica raó de ser en el pasturatge. Amb l'esclat dels magnífics prats de la zona no se'ns fa pas estrany que el viatger de finals del s. XVIII, Francisco de Zamora, digués que als plans de Beret es feia el millor formatge de la vall. A començaments del s. XX, Juli Soler i Santaló dona testimoni de la presència a Beret de "50.000 caps de bestiar de tota mena, la major part pertanyents a ramades franceses del departament d'Ariege, quals pastors són els arrendadors de les herbes". És a la vista d'aquests paisatges que Pascual Madoz, vers 1845, va tenir la lucidesa d'afirmar que arribaria el dia en què la vall seria "un punto predilecto de concurrencia" per a aquells que a l'estiu cercarien l'ambient lliure i pur d'aquelles fresques muntanyes.

En resum, no sols vam gaudir d'un dia magnífic i d'un paisatge encisador, sinó que també vam veure plegades la cara i la creu de l'Alt Pirineu: l'abandonament dels pobles més inaccessibles i el creixement urbanístic desmesurat de segones residències en relació al negoci de l'esquí. D'ençà els temps de l'excursionista Juli Soler, el bestiar de tota mena que freqüenta Beret ha canviat molt, i també s'ha modificat radicalment l'època de l'any en què s'aplega.

Foto 1

Explicacions de Joan Manuel Soriano i Enric Mendizàbal.

Foto 2

Com enganyar amb el mapes: la Val d'Aran apareix en el cartell turístic amb una extensió aproximadament equivalent a la de la resta de la conca hidrogràfica de la Garona, a França. En realitat la capçalera aranesa de la Garona inclou només els primers 35 km d'un riu de 525 km de longitud; en superfície només representa una centèsima part de la conca del gran riu atlàntic!

Foto 2

Als plans de Montgarri. D'esquerra a dreta, en primer terme: Rosa Anna Felip, J. Luis Urteaga, Francesc Nadal i M. Carme Montaner; en segon terme: Joaquim M. Puigvert, Francesc de Santiago, Enric Mendizàbal, Jesús Burgueño i Cèsar Pasadas.